

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять з дисципліни
«Ризик-менеджмент у міжнародному туристичному бізнесі» для студентів
першого (бакалаврського) рівня освіти, денної, заочної та дистанційної форм
навчання спеціальностей: «Готельно-ресторанна справа та кейтеринг»,
«Подорожі, туризм і рекреація»

Затверджено
редакційно-видавничою
радою університету,
протокол № 1 від 19.02.2026 р.

Харків
НТУ «ХПІ»
2026

Методичні вказівки до практичних занять з дисципліни «Ризик-менеджмент у міжнародному туристичному бізнесі» для студентів першого (бакалаврського) рівня освіти, денної, заочної та дистанційної форм навчання спеціальностей: «Готельно-ресторанна справа та кейтеринг», «Подорожі, туризм і рекреація»/ уклад. Л. С. Стригуль. – Харків : НТУ «ХПІ», 2026. – 68 с.

Укладач Л. С. Стригуль.

Рецензент О. О. Носирєв

Кафедра туризму і готельно-ресторанного бізнесу

I. ЗАГАЛЬНІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Галузь міжнародного туризму характеризується значними динамічними процесами, внаслідок яких виникають зміни структурно-функціональних параметрів туристичних підприємств, збільшується асортимент туристичних продуктів, розширюється номенклатура додаткових послуг, застосовуються різноманітні форми та методи обслуговування. Міжнародний туризм охоплює практично всі функціональні напрями суб'єкта господарювання, починаючи від детального опису технології надання туристичних послуг і закінчуючи ґрунтовними фінансовими розрахунками ефективності підприємницької діяльності. Міжнародний туристичний бізнес потребує професійних знань, адже об'єктивно посилюється потреба в більш детальному та комплексному впровадженні сучасних елементів ризик-менеджменту задля забезпечення життєздатності та планової конкурентоспроможності туристичного бізнесу. Тому опанування знаннями у сфері ризик-менеджменту у міжнародному туристичному бізнесі значно сприяє як підвищенню ефективності, так і зниженню ризиків у започаткуванні нових напрямів підприємницької діяльності.

Знання, отримані студентами під час вивчення дисципліни, дозволять забезпечити високу кваліфікацію майбутніх спеціалістів у їх багатогранній діяльності, використовувати досягнення бізнес-планування, сприяти прийняттю самостійних правильних рішень в умовах жорсткої конкуренції під час розгляду наукових і виробничо-господарських завдань для одержання високих результатів

Організація самостійної роботи з навчально-методичними матеріалами студентів з дисципліни «Ризик-менеджмент у міжнародному туристичному бізнесі» є однією із важливих складових навчального процесу, яка безпосередньо впливає на глибину, систематизацію та стійкість набутих знань і умінь, та є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом під час позааудиторної навчальної роботи і його творчого застосування в майбутній професійній діяльності. Матеріали методичних вказівок до практичних занять містять основні поняття і терміни, питання для самоконтролю, тести та практичні завдання до тем дисципліни.

Дисципліна є невід'ємною складовою частиною навчального процесу підготовки бакалаврів в Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут» за спеціальностями «Готельно-ресторанна справа та кейтеринг», «Подорожі, туризм і рекреація».

II. ПЕРЕЛІК ТЕМ ТА ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ «РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ У МІЖНАРОДНОМУ ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ»

МОДУЛЬ 1. РИЗИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

ТЕМА 1. РИЗИК У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Поняття ризику: теоретичні основи. Класифікація ризиків. Аналіз чинників невизначеності та конфліктності. Фактори, що впливають на рівень економічного ризику.

ТЕМА 2. ОЦІНКА ТА АНАЛІЗ РИЗИКУ

Основні поняття, процес аналізу та оцінки ризиків. Кількісний аналіз ризику. Статистичний метод оцінки. Методи експертних оцінок Аналітичний метод оцінки. Інші методи кількісної оцінки.

ТЕМА 3. ВАРТІСТЬ, ЧАС ТА РИЗИК

Вартість і час. Інфляція, ризик та норма відсотка. Оцінка ринкової вартості підприємства та ризик.

ТЕМА 4. УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ

Основні підходи щодо управління ризиком. Методи управління ризиками. Карта ризиків. Управління конфліктними ситуаціями. Роль служби у забезпеченні комфорту та задоволення гостей.

МОДУЛЬ 2. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОГО РИНКУ

ТЕМА 5. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Поняття економічної безпеки. Концептуальні засади економічної безпеки. Світовий досвід забезпечення економічної безпеки підприємства.

ТЕМА 6. СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Організація системи економічної безпеки підприємства. Інформаційне забезпечення системи управління економічною безпекою туристичного підприємства. Стратегічне та інноваційне забезпечення системи управління економічною безпекою туристичного підприємства.

ТЕМА 7. ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Складові економічної безпеки України та методика їх оцінювання. Підходи щодо оцінювання економічної безпеки туристичного підприємства. Комплекс методичних підходів щодо оцінювання економічної безпеки туристичного підприємства. Економічна безпека в системі корпоративних відносин туристичного підприємства.

МОДУЛЬ 3. СПОСОБИ Й МЕТОДИ МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА

ТЕМА 8. ОСНОВНІ СПОСОБИ Й МЕТОДИ МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ

Характеристика методів мінімізації ризиків. Страхування як один з основних методів мінімізації ризику туристичних підприємств. Прийоми мінімізації ризику готельних підприємств

ТЕМА 9. СТРАТЕГІЯ І ТАКТИКА РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ В ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ

Організація ризик-менеджменту. Стратегія ризик-менеджменту. Особливості ризик-менеджменту в індустрії туризму

ТЕМА 10. УПРАВЛІННЯ ВАЛЮТНИМИ РИЗИКАМИ В ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ

Сутність і характер ризику коливання валюти. Стратегія захисту від валютного ризику. Характеристика методів страхування валютних ризиків

ТЕМА 11. БАНКРУТСТВО ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ

Поняття банкрутства та його правове забезпечення. Система заходів запобігання банкрутству. Антикризове управління діяльністю підприємств туристичної індустрії

ТЕМА 12. ІНВЕСТИЦІЙНІ РИЗИКИ В ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ

Інвестиційна привабливість підприємств індустрії туризму. Сутність та особливості інвестиційних ризиків. Метод дисконтування як спосіб оцінки ступеня інвестиційного ризику. Регулювання ризику в довгостроковому інвестуванні.

III. ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ «РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ У МІЖНАРОДНОМУ ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ»

МОДУЛЬ 1. РИЗИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Практичні заняття:

ТЕМА 1 РИЗИК У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Мета: засвоєння фундаментальних понять та головні характеристики ризику у господарській діяльності туристичних підприємств.

Форма проведення: семінар, практичне заняття.

Послідовність проведення заняття

1. Основні питання Тему 1

- 1.1 Поняття ризику: теоретичні основи.
- 1.2 . Класифікація ризиків.
- 1.3. Аналіз чинників невизначеності та конфліктності.
- 1.4. Фактори, що впливають на рівень економічного ризику.

2 Практичні завдання до теми 1

Завдання 1.1. Невідомість свідчить про повну або часткову відсутність інформації щодо певної проблемної ситуації. Причинами цього можуть бути неповнота інформації, неструктурованість, неінтерпретованість, несприйнятливність, що значно ускладнює процес прийняття раціональних рішень.

Зв'язати наведені в табл. 1.1 причини невідомості з їх основними характеристиками. Заповнити таблицю відповідей, для цього заголовній букві, яка відповідає причині, поставити відповідну цифру, яка відповідає її характеристиці (наприклад: А4).

Таблиця 1.1 – Основні причини невідомості та їх характеристика

Причина	Характеристика причини
А) Неповнота	1) ускладнює чи практично унеможлиблює доступ до відповідних наявних даних
Б) Неінтерпретованість	2) відсутність однозначної відповідності між якісними та кількісними складовими інформаційної множини, наприклад, між економічними показниками певного об'єкта (проекту) та числовими значеннями цих показників
В) Неструктурованість	3) свідчить про наявність фіктивних даних, тобто таких, що об'єктивно не відображають проблемну ситуацію
Г) Несприйнятливість	4) свідчить про нестачу доступної для реєстрації і необхідної для розв'язання задачі інформації.
Д) Недостовірність	5) пов'язана з незрозумілою для суб'єкта прийняття рішень (суб'єкта ризику) формою реєстрації і представлення відповідних даних, наприклад, представлення у незрозумілих для суб'єкта одиницях виміру необхідних показників

Таблиця 1.1(1) для відповідей табл 1.1.

А__	Б__	В__	Г__	Д__
-----	-----	-----	-----	-----

Завдання 1.2. Зв'язати наведені в табл. 1.2 види ризиків з їх основними характеристиками. Заповнити таблицю відповідей, для цього заголовній букві, яка відповідає виду ризиків, поставити відповідну цифру, яка відповідає його характеристиці (наприклад: А4).

Таблиця 1.2 – Основні види та характеристика ризиків

Види ризиків	Характеристика
А) Фінансовий ризик	1) небезпека неотримання прибутків від вкладених коштів у певний вид виробництва, робіт чи послуг через визначений термін
Б) Комерційний ризик	2) небезпека втрат, викликаних зміною курсу іноземної валюти щодо національної валюти при проведенні зовнішньоекономічних операцій.
В) Інвестиційний ризик	3) ризик невиконання фірмою своїх фінансових зобов'язань.
Г) Інфляційний ризик -	4) ризик, пов'язаний з можливістю втрат при реалізації об'єкта інвестування через зміну оцінки його якості.
Д) Валютний ризик	5) ризик втрат у процесі фінансово- господарської діяльності
Е) Системний ризик	6) ризик того, що отримані доходи знецінюються швидше, ніж зростають.
Ж) Ризик ліквідності	7) виникають при погіршенні фінансового стану позичальника, появи непередбачених ускладнень у його діяльності, при несприятливій обстановці на ринку
К) Кредитний ризик	8) ризик втрат або втрачена вигода щодо невірному вибору об'єкта інвестування на певному ринку
Л) Селективний ризик	9) ризик погіршення кон'юнктури (падіння) будь-якого ринку в цілому

Таблиця 1.2(2) для відповідей табл 1.2.

А__	Б__	В__	Г__	Д__	Е__	Ж__	К__	Л__
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Завдання 1.3. На конкретному прикладі підприємства туристичної галузі здійсніть аналіз ризику, проаналізуйте чинники та визначте структуру ризику, класифікуйте його джерела, здійсніть аналіз зовнішніх та внутрішніх факторів ризику.

Література: [Базова: 1-6, Допоміжна: 1-5]

Практичні заняття:
ТЕМА 2 ОЦІНКА ТА АНАЛІЗ РИЗИКУ

Мета: засвоєння загальнонаукових знань щодо оцінки та аналізу ризику

Форма проведення: семінар, практичне заняття.

Послідовність проведення заняття

1. Основні питання Тему 2

- 2.1. Основні поняття, процес аналізу та оцінки ризиків.
- 2.2. Кількісний аналіз ризику.
- 2.3. Статистичний метод оцінки.
- 2.4. Методи експертних оцінок.
- 2.5. Аналітичний метод оцінки.

2 Практичні завдання до теми 2

Завдання 2.1: Туристичний оператор планує туристичні пакети за новими напрямками. При цьому можливі збитки через не досить вивчений під час маркетингових досліджень ринок збуту. Можливі три варіанти щодо попиту на ці туристичні пакети.

Збитки при цьому становитимуть відповідно 7, 5 і 3 тис. грн. (додатковий прибуток). Ймовірності цих варіантів такі: $p_1 = 0,4$; $p_2 = 0,5$; $p_3 = 0,1$.

Визначити показники ризику (математичне сподівання, дисперсію, середньоквадратичне відхилення). Зробити висновки.

Завдання 2.2 При вкладенні капіталу в проект А із 150 випадків прибуток $A_1 = 2000$ отримано 75 разів, прибуток $A_2 = 800$ отримано 25 разів, а при вкладенні капіталу в проект В із 120 випадків прибуток $B_1 = 1100$ отримано 58 разів, прибуток $B_2 = 1900$ отримано 40 разів і прибуток $B_3 = 1770$ отримано 22 рази. Визначте варіант вкладення капіталу, виходячи з таких показників:

- а) величина сподіваного прибутку;
- б) величина ризику;
- в) дисперсія;
- г) коефіцієнт варіації.

Завдання 2.3 Розглядаються два інвестиційні проекти П1 та П2. Норма прибутку по кожному з них залежить від економічної ситуації. На ринку можливі два варіанти економічної ситуації:

ситуація θ_1 з ймовірністю 0,3 та ситуація θ_2 – з ймовірністю 0,7.

Проекти неоднаково реагують на різні економічні ситуації.

Прибуток проекту П1 за обставин θ_1 зростає на 8%, за обставин θ_2 – на 7%; прибуток проекту П2 за обставин θ_1 падає на 5%, за обставин θ_2 зростає на 12,57%. Для реалізації інвестиційного проекту інвестор змушений брати позику під 2,5%. Проведіть аналіз проектів П1 та П2 щодо реалізації одного з них.

Завдання 2.4 Туристична компанія прийняла рішення про організацію нового туристичного продукту (вкладення грошових заощаджень). Виходячи з критерію ризику необхідно зробити вибір між двома продуктами А та Б, що мають однакову вартість впровадження, якщо за попередні 10 років діяльності аналогічних продуктів інших компаній доходи становили:

Продукт	Доходи за минулі періоди, тис. грн.									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
А	20	20	15	30	15	30	10	10	15	15
Б	30	30	30	25	25	10	10	5	5	10

Завдання 2.5 Маємо два види акцій (двох компаній). Ефективність їх (норма прибутку) є випадковою величиною і залежить від економічного стану середовища, тобто випадкових обставин.

На ринку можуть виникнути лише дві ситуації: А – з ймовірністю 0,2, В – з ймовірністю 0,8.

Різні акції реагують на ці ситуації по-різному: курс акцій першого виду – в ситуації А зростає на 5%, а в ситуації В – на 1,25%; курс акцій другого виду – в ситуації А падає на 1%, а в ситуації В зростає на 2,75%.

Інвестор взяв гроші в борг під відсоток, що дорівнює 1,5% і вирішує, які акції слід придбати.

Завдання 2.6 Аналізується можливість придбання одного з двох готелів. Для кожного з них ймовірність надходження прибутків оцінюється експертами так:

Показники	Можливі варіанти			
	1	2	3	4
Прибутки з об'єкта № 1, млн. грн.	50	40	30	20
Прибутки з об'єкта № 2, млн. грн.	150	130	100	10
Ймовірність	0,4	0,3	0,2	0,1

Придбання якого з об'єктів має більший ризик?

Завдання 2.7 Підприємство порівнює чотири варіанти вкладання інвестицій в різні проекти терміном на 1 рік. Через рік підприємство має намір повернути суму інвестицій, отримавши при цьому деяку суму прибутку, що залежить від стану економіки.

Експертним способом встановлена норма прибутку з інвестицій для кожного з проектів з урахуванням стану економіки.

Стан економіки	Ймовірність	Норма прибутку з інвестицій за проектами, %			
		№1	№2	№3	№4
Глибокий спад	0,05	8,0	12,0	-3,0	-2,0
Невеликий спад	0,20	8,0	10,0	6,0	9,0
Середнє зростання	0,50	8,0	9,0	11,0	12,0
Невеликий підйом	0,20	8,0	8,5	14,0	15,0
Потужний підйом	0,05	8,0	8,0	19,0	26,0

Визначити ступінь ризику кожного з проектів, якщо сума інвестування однакова – 100 тис. умовних грошових одиниць.

Проект № 1: річні ОВГЗ, з яких гарантований прибуток, 8%.

Вони випускаються один раз на рік, тобто через рік вони будуть викуплені, що гарантовано державою.

Проект № 2: облігації корпорації з 9% прибутку й терміном позики 10 років. Однак підприємство продає облігації наприкінці першого року, тобто відсоток буде відомий наприкінці року.

Проект № 3: передбачає чисті витрати, нульові надходження протягом року і виплати наприкінці року, що залежить від стану економіки.

Проект № 4: те саме, що проект № 3, але розподіл виплат відрізняється.

Завдання 2.8 Розглядаються два проекти А і В щодо інвестування. Відомі оцінки прогнозованих значень доходу від кожного з цих проектів та відповідні значення ймовірностей. Цифрові дані наведено в таблиці.

Оцінка можливого результату	Проект А		Проект В	
	Прогнозований прибуток (\$млн)	Значення ймовірностей	Прогнозований прибуток (\$млн)	Значення ймовірностей
Песимістична	300	0,20	240	0,25
Стримана	1000	0,60	900	0,50
Оптимістична	1500	0,20	1800	0,25

Потрібно оцінити міру ризику кожного з цих проектів та обрати один із них для інвестування (той, що забезпечує меншу величину ризику), якщо за величину ризику приймається :

- величина дисперсії;
- величина коефіцієнта варіації;

Завдання 2.9 До експертної ради холдингу «Гез-Тур» з різних регіонів надійшли три проекти щодо визначення ступеня ризику по кожному з них. Після детального аналізу експерти отримали необхідну інформацію для визначення ступеня ризику по кожному з них. Інформація наводиться в таблиці

№	Можливі основні причини виникнення ризику	Бали від 1 до 10			ваговий коефіцієнт		
		I	II	III	I	II	III
1	Інфляційні процеси	6	5	6	0,2	0,2	0,2
2	Загострення міжнародних відносин	8	2	2	0,4	0,1	0,2
3	Зниження попиту послуги	6	2	4	0,2	0,5	0,3
4	Посилення конкурентної боротьби	2	6	5	0,1	0,1	0,2
5	Проблеми з транспортною мережею	9	6	6	0,1	0,1	0,1

Завдання 2.10 Туристичне підприємство «Альфа» планує вкласти капітал у новий напрямок: турпакет «Італія-мрія відпочинку». Постійні витрати складають 120000 грн, змінні витрати на один турпакет 26000 грн, вартість турпаketу для клієнта – 38000 грн. Визначити точку беззбитковості та чутливість нового турпаketу, якщо планується продати 15 туристичних паketів за місяць.

Література: [Базова: 1-6, Допоміжна: 1-5]

Практичні заняття:
ТЕМА 3 ВАРТІСТЬ, ЧАС ТА РИЗИК

Мета: засвоєння принципів розрахунку: вартість, час та ризик.

Форма проведення: семінар, практичне заняття.

Послідовність проведення заняття

1. Основні питання Теми 3

3.1. Вартість і час.

3.2. Інфляція, ризик та норма відсотка

3.3. Оцінка ринкової вартості підприємства та ризик

2 Практичні завдання до теми 3

Завдання 3.1. Туристичне підприємство отримало кредит на 1 рік в розмірі 7 000 000 грн. з умовою повернення 8 000 000 грн.

Розрахувати процентну ставку.

Завдання 3.2. Яку суму потрібно покласти в банк, який виплачує 4% річних за процентною ставкою, щоб отримати 50 000 грн.:

а) 4 місяці;

б) 1 рік;

в) 2 роки 9 місяців.

Завдання 3.3. Власник туристичного бізнесу має можливість помістити на депозит в комерційний банк «МЕТА» 60 000 грн. під 12% річних. Через якийсь час при нарахуванні відсотків на рахунку накопичиться 75 000 грн.

Завдання 3.4. Для фінансування оборотного капіталу туристичне підприємство взяло кредит у банку в розмірі 100 000 000 грн. терміном на 2 роки з щорічному нарахуванні відсотків і їх капіталізацією (складні відсотки). Ставка

відсотка за користування позиковими засобами 15% річних. Визначити суму погашення кредиту.

Завдання 3.5. Молода сім'я отримала в банку іпотечний кредит на придбання квартири в розмірі 60 000 дол., строком на 20 років під просту процентну ставку 15% річних. Визначити суму боргу.

Завдання 3.6. Ставка розміщення короткострокових грошових ресурсів для банків на 3 місяці становить 6% річних. Який обсяг коштів необхідно розмістити для отримання 250 000 грн.?

Завдання 3.7. Визначити поточну вартість грошей при ставці дисконтування 3% річних, якщо через 10 років вона перетвориться в 20 000 дол.

Завдання 3.8. Знайти величину дисконту, якщо боргове зобов'язання на виплату 40 000 грн. враховано за 3 роки до терміну погашення по складній обліковій ставці:

- а) 7% річних;
- б) 10% річних.

Завдання 3.9. Через 1 рік з моменту видачі позики позичальник сплатив кредитору 30 000 грн. Кредит надавався під 15% річних.

Визначити суму кредиту і суму дисконту.

Завдання 3.10. Визначити первісну величину банківського вкладу, якщо її майбутня вартість через 5 років складе 50 000 грн.

Складна процентна ставка - 9% річних.

Завдання 3.11. За прогнозами фахівців для ремонту офісу туристичного агенства, який доведеться здійснити через 5 років, будуть потрібні \$15000. В банк під 10% річних фірмою було вкладено \$10000.

Чи вистачить суми, що буде на рахунку фірми через 10 років, для відповідного ремонту?

Через скільки років на банківському рахунку фірми буде необхідна сума?

Завдання 3.12. Для вашого проекту ви взяли кредит \$56000 під 100% річних. Схема повернення основної суми боргу та відсотків за кредит така: повертати щорічно, в кінці кожного року, рівними сумами (починаючи з першого року).

Якою повинна бути сума щорічного повернення, щоб повернути весь борг через 8 років?

Завдання 3.13. Пенсійний фонд пропонує свої послуги за таких умов: через 10 років протягом наступних 20-ти років забезпечується пенсія розміром \$5000 щорічно, якщо зараз внести на рахунок фонду необхідну грошову суму під 12% річних. Яку суму необхідно внести на початковому етапі?

Завдання 3.14. Завод збирається придбати нове обладнання. Фахівці розрахували, що протягом п'яти років щорічно прибутки від його експлуатації будуть становити: з першого по третій роки – по 50000 гривень, а в четвертий та п'ятий роки – 60000 гривень.

Виходячи з наявної інформації, розрахуйте сумарну теперішню вартість прибутків заводу від експлуатації обладнання, якщо ставка дисконту становить 10%.

Завдання 3.15. Ви вибираєте нове місце роботи. Вам запропонована однакова річна сума зарплати (12000 грош. од.), але з різними графіками виплати:

варіант А – аванс у січні (6000 грош. од.), виплата «під розрахунок» у грудні (6000 грош. од.);

варіант Б – щомісячна виплата протягом усього року (по 1000 грош. од.).

а) Який варіант ви оберете і чому (ставка відсотка становить 10%)?

б) У якому місяці обидва варіанти дадуть однаковий результат ($R = 10\%$)?

в) Яким буде ваш вибір варіанта, якщо ставка відсотка становить 25%?

г) Яким буде ваш вибір варіанта, якщо $R = 0\%$?

Завдання 3.16. Фірмі запропоновано інвестиційний проект вартістю 200 тис. гр. од. з наступними фінансовими потоками: 1-й рік – 68860; 2-й рік – 79000, 3- рік – 78000; 4-й рік – 79000 гр. од.

Ставка дисконту складає 12%. Визначити показник NPV.

Завдання 3.17. Для підприємства обсяг початкових вкладень склад 20 тис. гр. од. Після сплати податків очікуються наступні грошові кошти. Визначити IRR.

Роки	1	2	3	4
Грошові кошти, гр.од	68 000	79 060	78 000	64 000

Завдання 3.18. Турпідприємство розглядає проект, вартість якого складає 300 тис. гр. од. дисконтовані грошові потоки від його реалізації наведено в табл. Для прийняття рішень менеджера слід визначити індекс прибутковості.

Роки	1	2	3	4
Грошові кошти, гр.од	70000	85000	150000	50000

Завдання 3.19. Керівництвом фірми було прийнято рішення про придбання комп'ютера. Початкові інвестиції на придбання і встановлення обладнання склали 15000 гр. од. Керівництво фірми визначає виправданим термін окупності протягом 5 років.

Прибуток фірми протягом кожного року з 5-ти років експлуатації складе 2000 грн. од, амортизація – 20% річних. Податок на прибуток складає 25%. Визначити термін окупності обладнання й доцільність його придбання.

Завдання 3.20. У готелі проведено реконструкцію будівлі й технічне переозброєння виробництва, на проведення яких було використано 5 млн. гр. од. Щорічні прогнозовані грошові потоки від операційної діяльності (результати) наведено в табл. Ставка дисконту складає 15%. Визначити термін окупності різними методами.

Роки	1	2	3	4	5
Дисконтовані результати, тис. грн. од.	1,2	1,8	2,0	2,5	1,5

Завдання 3.21. За вихідними даними табл. Розрахувати показники ефективності: NPV, IRR, IP, PP за кожним проектом і визначити найбільш прийнятний проект.

Проект	Роки			
	0	1	2	3
<i>A</i>	-3000	3000	0	0
<i>B</i>	-3000	1500	1500	1500
<i>B</i>	-3000	0	3000	5000

Завдання 3.22. Підприємство планує придбати павільйони й одержати дозвіл на здійснення виставкової діяльності.

Первісні витрати – 500 тис. грн. од., протягом першого року необхідно додатково інвестувати 200 тис. грн. од.

Щорічний грошовий потік прогнозують в розмірі 100 тис. грн. од.

Ліквідаційна вартість павільйонів оцінюється в розмірі 110 тис. грн. од.

Дисконтна ставка становить 12%, рівень ризику – 2%, прогнозний рівень інфляції – 3% щорічно протягом 8 років.

Необхідно визначити економічний ефект від реалізації інвестиційного проекту.

Література: [Базова: 1-6, Допоміжна: 1-5]

Практичні заняття:
ТЕМА 4 УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ

Мета: засвоєння технології управління ризиком.
Форма проведення: семінар, практичне заняття.

Послідовність проведення заняття

1. Основні питання Теми 4

- 4.1. Основні підходи щодо управління ризиком.
- 4.2. Методи управління ризиками.
- 4.3. Карта ризиків.
- 4.4. Управління конфліктними ситуаціями.
- 4.5. Роль служби у забезпеченні комфорту та задоволення гостей.

2 Практичні завдання до теми 4

Завдання 4.1. Напишіть реферат на одну зі зазначених тем та зробіть презентацію. Обсяг реферату - 2 сторінки, презентація - 5 слайдів.

Теми рефератів

1. Теоретико-математичні моделі хеджування як засоби зниження ризику.
2. Ринки фінансових ф'ючерсів з метою зниження ступеня ризику.
3. Здобуття додаткової інформації як засіб зниження ступеня ризику.
4. Особливості засобів управління ризиком в туристичній сфері.

Література: [Базова: 1-6, Допоміжна: 1-5]

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО МОДУЛЮ 1 РИЗИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

1. Згідно з класичною теорією ризик – це:

- а) ймовірність понесення збитків і втрати від обраного рішення та стратегії діяльності;
- б) ймовірність відхилення від поставлених цілей;
- в) неможливість оцінки майбутнього розвитку ринку
- г) усі відповіді правильні.

2. Визначення ризику з точки зору можливих відхилень від планованого ходу подій

- а) загроза втрати частини своїх ресурсів, недоотримання доходів або появу додаткових витрат у результаті здійснення конкретних видів діяльності;
- б) ймовірність відхилення величини фактичного доходу (або ін. показника) від величини очікуваного: чим мінливіший і ширше шкала коливань, тим вище ризик.
- в) це можливість виникнення несприятливих ситуацій в ході реалізації планів і виконання бюджетів підприємства;

3. Невизначеність як економічна категорія –

- а) неможливість оцінки майбутнього розвитку подій, як з боку ймовірності їх реалізації, так і з боку їх прояви.
- б) можливість виникнення несприятливих ситуацій в ході реалізації планів і виконання бюджетів підприємства;
- в) загроза втрати частини своїх ресурсів, недоотримання доходів або появу додаткових витрат у результаті здійснення конкретних видів діяльності.
- в) ймовірність відхилення величини фактичного доходу (або ін. показника) від величини очікуваного: чим мінливіший і ширше шкала коливань, тим вище ризик.

4. Поясніть зв'язок ризику і невизначеності:

- а) ризик - це невизначеність;
- б) невизначеність - причина ризику;
- в) ризик не пов'язаний з невизначеністю;
- г) немає правильної відповіді.

4. Ризики, які несуть в собі або втрати, або додатковий прибуток для підприємця називаються

- А) спекулятивні
- Б) чисті
- В) стандартні

Г) фінансові

5. Яка група методів оцінки ризику використовується при малій кількості або відсутності інформації?

- а) статистичні;
- б) аналітичні;
- в) метод аналогів;
- г) метод експертних оцінок;

6. Яка група методів оцінки ризику використовується при наявності великої кількості інформації?

- а) статистичні;
- б) аналітичні;
- в) метод аналогів;
- г) метод експертних оцінок;

7 Аналіз ризику можна поділити на два види

- а) Якісний, кількісний
- б) Випадковий, якісний
- в) Простий, складний
- д) Кількісний, ймовірнісний

8. Що показує коефіцієнт середнього квадратичного відхилення?

- а) суму очікуваного доходу;
- б) відсоток очікуваного доходу;
- в) величину коливання, пов'язану з очікуваним доходом;
- г) немає правильних відповідей

9. Що показує коефіцієнт варіації?

- а) зміна кількісних показників при переході від одного варіанта результату до іншого;
- б) прибутковість;
- в) міра відхилення фактичного значення від середнього значення;
- г) абсолютне значення і - го результату.

10. Сума поточних ефектів за весь розрахунковий період, приведена до початкового кроку

- а) Чистий приведений дохід (ЧПД, NPV);
- б) Індекс доходності (ІД, ІР);
- в) Внутрішня ставка доходності (ВСД, IRR);
- г) Термін окупності.

11. Відношення суми приведених ефектів до величини капітальних вкладень

- а) Чистий приведений дохід (ЧПД, NPV);
- б) Індекс доходності (ІД, ІР);
- в) Внутрішня ставка доходності (ВСД, IRR);
- г) Термін окупності.

12. Дисконтна ставка, за якою чистий приведений дохід у процесі інвестування буде приведено до нуля

- а) Чистий приведений дохід (ЧПД, NPV);
- б) Індекс доходності (ІД, ІР);
- в) Внутрішня ставка доходності (ВСД, IRR);
- г) Термін окупності.

13. Мінімальний тимчасовий інтервал (від початку здійснення проекту, за межами якого інтегральний ефект стає і у подальшому залишається незаперечним, тобто це період, з якого інтегральні затрати, пов'язані з проектом, покриваються інтегральними результатами від здійснення інвестиційного проекту

- а) Чистий приведений дохід (ЧПД, NPV);
- б) Індекс доходності (ІД, ІР);
- в) Внутрішня ставка доходності (ВСД, IRR);
- г) Термін окупності.

14. Методи управління ризиками, які передбачають виключення ризикових ситуацій з бізнесу, а також дії, коли відповідальність переноситься на третю особу - носять назву:

- а) методи дисипації ризику;
- б) методи компенсації ризику;
- в) методи ухилення від ризику;
- г) методи локалізації ризику.

15. Методи управління ризиками, засновані на чіткій ідентифікації джерел ризику, носять назву:

- а) методи дисипації ризику;
- б) методи компенсації ризику;
- в) методи ухилення від ризику;
- г) методи локалізації ризику.

16. Методи управління ризиками, що відносяться до випереджувальним методам управління, носять назву:

- а) методи дисипації ризику;

- б) методи компенсації ризику;
- в) методи ухилення від ризику;
- г) методи локалізації ризику.

17. Методи управління ризиками, пов'язані з розподілом ризику між стратегічними партнерами, носять назву:

- а) методи дисипації ризику;
- б) методи компенсації ризику;
- в) методи ухилення від ризику;
- г) методи локалізації ризику.

18. Інтеграція, що припускає об'єднання з постачальниками - це:

- а) вертикальна регресивна (зворотна) інтеграція;
- б) вертикальна прогресивна (пряма) інтеграція;
- в) горизонтальна інтеграція;
- г) кругова інтеграція.

19. Інтеграція, що має на увазі об'єднання з посередниками, які утворюють дистриб'юторську мережу зі збуту - це:

- а) вертикальна регресивна (зворотна) інтеграція;
- б) вертикальна прогресивна (пряма) інтеграція;
- в) горизонтальна інтеграція;
- г) кругова інтеграція.

20. Інтеграція, що припускає об'єднання з конкурентами - це:

- а) вертикальна регресивна (зворотна) інтеграція;
- б) вертикальна прогресивна (пряма) інтеграція;
- в) горизонтальна інтеграція;
- г) кругова інтеграція.

21. Об'єднання організацій, що здійснюють різні види діяльності для досягнення спільних стратегічних цілей - це:

- а) вертикальна регресивна (зворотна) інтеграція;
- б) вертикальна прогресивна (пряма) інтеграція;
- в) горизонтальна інтеграція;
- г) кругова інтеграція.

22. Процес зниження ризику за рахунок збільшення різноманітності видів діяльності, ринків збуту або каналів поставок носить назву:

- а) конвергенція;
- б) фокусування;
- в) диверсифікація;

г) диференціювання.

23. Зниження ризику за рахунок збільшення кількості постачальників, що дозволяє послабити залежність підприємства від конкретного постачальника - це:

- а) диверсифікація ринку збуту (розвиток ринку);
- б) диверсифікація видів господарської діяльності;
- в) диверсифікація закупівель;
- г) диверсифікація інвестицій.

24. Зниження ризику за рахунок розподілу готової продукції підприємства між декількома ринками або контрагентами - це:

- а) диверсифікація ринку збуту (розвиток ринку);
- б) диверсифікація видів господарської діяльності;
- в) диверсифікація закупівель;
- г) диверсифікація інвестицій.

25. Зниження ризику за рахунок розширення асортименту продукції, що випускається, послуг, що надаються, спектра використовуваних технологій - це:

- а) диверсифікація ринку збуту (розвиток ринку);
- б) диверсифікація видів господарської діяльності;
- в) диверсифікація закупівель;
- г) диверсифікація інвестицій.

26. Прогнозування зовнішньої економічної обстановки, стратегічне планування, моніторинг соціально-економічної та нормативно-правового середовища, створення системи резервів - все це інструментарій:

- а) методів дисипації ризику;
- б) методів компенсації ризику;
- в) методів ухилення від ризику;
- г) методів локалізації ризику.

27. При використанні методу «Скорочення ризику» покриття збитку відбувається за рахунок:

- а) нестрахового пулу;
- б) резервів;
- в) спонсора;
- г) державної підтримки.

28. При використанні методу «Передача ризику» покриття збитку відбувається за рахунок:

- а) самострахування;
- б) позики;
- в) резервів;
- г) страхування.

29. Прикладом покриття збитків за рахунок передачі відповідальності на основі договору є:

- а) хеджування;
- б) кептінгові страхові організації;
- в) нестраховий пул;
- г) самострахування.

30. До покриття збитку на основі страхування вдаються в наступних випадках:

- а) інвестування коштів страхових фондів в межах однієї ділової одиниці;
- б) збереження прибутку всередині відповідної групи;
- в) отримання пільг з оподаткування (які можуть бути передбачені в ряді країн);
- г) якщо ймовірність реалізації ризику не велика, а збиток досить високий.

31. Метод покриття збитків з поточних доходів використовують, якщо:

- а) величина збитків невелика;
- б) величина збитків велика;
- в) це не спотворює грошових потоків;
- г) організація хоче покласти відповідальність за відшкодування можливих збитків на спеціалізовану організацію.

32. Особливістю методу покриття збитку на основі самострахування є:

- а) робота з великим числом однорідних ризиків;
- б) робота тільки з неоднорідними ризиками;
- в) робота з катастрофічними ризиками.

33. Управління ризиком - це:

- а) відмова від ризикованого проекту;
- б) комплекс заходів, спрямованих на зниження ймовірності реалізації ризику;
- в) комплекс заходів, спрямованих на компенсацію, зниження, перенесення, прийняття ризику або відхід від нього;
- г) комплекс заходів, спрямованих на підготовку до реалізації ризику.

34. До якого методу управління ризиком відноситься - Пошук гарантів

- а) ухилення

- б) локалізація
- в) дисипація
- г) компенсація

35. До якого методу управління ризиком відноситься - Створення венчурних підприємств

- а) ухилення
- б) локалізація
- в) дисипація
- г) компенсація

36. До якого методу управління ризиком відноситься - Диверсифікація збуту і поставок

- а) ухилення
- б) локалізація
- в) дисипація
- г) компенсація

37. До якого методу управління ризиком відноситься - Створення резервів

- а) ухилення
- б) локалізація
- в) дисипація
- г) компенсація

38. Карта ризику – це:

а) графічний опис обмеженого числа ризиків організації, розташованих в прямокутній таблиці, по одній «осі» якої вказана сила впливу або значимість ризику, а по іншій ймовірність або частота його виникнення.

б) графічний і текстовий опис обмеженого числа ризиків організації, розташованих в прямокутній таблиці, по одній «осі» якої вказана сила впливу або значимість ризику, а по іншій ймовірність або частота його виникнення.

в) графічне і текстове опис обмеженого числа ризиків організації, ранжированих за ступенем важливості.

39. Цінність карти ризику – це:

а) відносне розташування однієї загрози щодо інших загроз, і в їх розташуванні по відношенню до кордону терпимості до ризику;

б) розташування всіх ризиків в прямокутній таблиці, по одній «осі» якої вказана сила впливу або значимість ризику, а по іншій ймовірність або частота його виникнення;

в) кількісна оцінка всіх ризиків.

40. На карті ризиків по вертикальній осі відображається:

- а) обсяг інвестицій в ризикові заходи;
- б) обсяг виробництва, схильного до ризику;
- в) ймовірність або частота виникнення ризику;
- г) часовий горизонт ризикових вкладень.

Практичні заняття:
МОДУЛЬ 2. ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТУРИСТИЧНОГО
ПІДПРИЄМСТВА

ТЕМА 5 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ПІДПРИЄМСТВА

Мета: засвоєння сутності та завдань розділу плану маркетингу, логіка його розробки, стратегія маркетингу.

Форма проведення: семінар.

Послідовність проведення заняття

1. Основні питання Теми 5

- 5.1. Поняття економічної безпеки.
- 5.2. Концептуальні засади економічної безпеки.
- 5.3. Світовий досвід забезпечення економічної безпеки підприємства.

2 Практичні завдання до теми 5

Завдання 5.1. Напишіть реферат на одну зі зазначених тем та зробіть презентацію. Обсяг реферату - 2 сторінки, презентація - 5 слайдів.

Теми рефератів

1. Аналіз загроз економічній безпеці туристичних підприємств України.
2. Особливості економічної безпеки туристичних підприємств.
3. Міжнародний досвід формування економічної безпеки підприємств в туристичній галузі.
4. Особливості організації системи економічної безпеки на підприємствах гостинності.
5. Економічна безпека туристичного підприємства в системі державного управління.

Література: [Базова: 1-6, Допоміжна: 1-5]

Практичні заняття:
ТЕМА 6 СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ
ПІДПРИЄМСТВА

Мета: ознайомлення з системою управління економічною безпекою підприємства.

Форма проведення: семінар.

Послідовність проведення заняття

1. Основні питання Тему 6

- 6.1. Організація системи економічної безпеки підприємства.
- 6.2. Інформаційне забезпечення системи управління економічною безпекою туристичного підприємства.
- 6.3. Стратегічне та інноваційне забезпечення системи управління економічною безпекою туристичного підприємства.

2 Практичні завдання до теми 6

Завдання 6.1. На основі теоретичних знань ознайомлення з системою управління економічною безпекою підприємства написати доповідь на тему:

1. Безпека результативності діяльності туристичного підприємства.
2. Соціально-економічна безпека туристичного підприємства.
3. Безпека корпоративних прав туристичного підприємства.
4. Кадрова безпека туристичного підприємства.
5. Інформаційна безпека туристичного підприємства.

Обсяг доповіді 2 сторінки формату А4.

Література: [Базова: 1-6, Допоміжна: 1-5]

Практичні заняття:
ТЕМА 7 ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Мета: ознайомлення з цілями, методиками та підходами до оцінювання економічної безпеки туристичного підприємства.

Форма проведення: семінар, практичне заняття.

Послідовність проведення заняття

1. Основні питання Темі 7

7.1. Складові економічної безпеки України та методика їх оцінювання.

7.2. Підходи щодо оцінювання економічної безпеки туристичного підприємства.

7.3. Комплекс методичних підходів щодо оцінювання економічної безпеки туристичного підприємства.

7.4. Економічна безпека в системі корпоративних відносин туристичного підприємства.

Практичні завдання до теми 7

Завдання 7.1. На основі даних щодо часткових функціональних критеріїв економічної безпеки підприємства «Альфа», наведених у таблиці, необхідно визначити інтегральний показник економічної безпеки підприємства:

Таблиця – Часткові функціональні критерії економічної безпеки підприємства та їх значущість

Показники	Функціональні складові економічної безпеки підприємства (ЕБП)						
	Фінансова	Інтелектуальна і кадрова	Техніко-технологічна	Політико-правова	Інформаційна	Екологічна	Силова
Значення часткових функціональних критеріїв ЕБП, коеф.	0,9	0,8	0,8	0,4	0,75	0,3	0,5
Значущість функціональних складових ЕБП, коеф.	0,2	0,2	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1

Література: [Базова: 1-6, Допоміжна: 1-5]

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО МОДУЛЮ 2 ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОГО РИНКУ

1. Економічна взаємодія країн, яка виключала б навмисне завдання збитку економічним інтересам якоїсь країни називається

- а) міжнародна економічна безпека;
- б) економічна безпека підприємства;
- в) концепція управління економічною безпекою підприємства;
- г) інтернаціоналізація.

2. Захист діяльності підприємства від негативних впливів зовнішнього середовища, а також здатність швидко усунути різноманітні загрози чи пристосуватися до існуючих умов, які не позначаються негативно на його діяльності

- а) міжнародна економічна безпека;
- б) економічна безпека підприємства;
- в) концепція управління економічною безпекою підприємства;
- г) інтернаціоналізація.

3. Концепція управління економічною безпекою підприємства – це система теоретико-методологічних поглядів, яка відображає розуміння і трактовку економічної безпеки підприємства та визначає цілі, завдання, методи, принципи, концептуальні моделі та положення управління нею.

- а) міжнародна економічна безпека;
- б) економічна безпека підприємства;
- в) концепція управління економічною безпекою підприємства;
- г) інтернаціоналізація.

4. Мета комплексної системи забезпечення економічної безпеки діяльності підприємства

- а) мінімізація зовнішніх і внутрішніх загроз економічному стану суб'єкта підприємництва, у тому числі його фінансовим, матеріальним, інформаційним, кадровим ресурсам;
- б) мінімізація фінансових втрат;
- в) максимізація інформаційним забезпеченням;
- г) оптимізація матеріальним забезпеченням.

5. Можна виділити дві групи суб'єктів, що забезпечують економічну безпеку підприємництва: зовнішні суб'єкти та внутрішні суб'єкти. Які з перелічених не відносяться до зовнішніх суб'єктів

- а) органи законодавчої влади;
- б) органи виконавчої влади;

в) органи судової влади;
г) особи, які безпосередньо здійснюють діяльність із захисту економічної діяльності підприємства.

6. Діяльність підприємства має носити законний характер– це принцип ефективного управління економічною безпекою підприємства

- а) принцип законності;
- б) принцип економічної доцільності;
- в) принцип безперервності;
- г) принцип диференційованості;
- д) принцип координації.

7. Організовувати захист тільки тих об'єктів, витрати на захист яких менші, ніж втрати від реалізації загроз за цими об'єктами – це принцип ефективного управління економічною безпекою підприємства

- а) принцип законності;
- б) принцип економічної доцільності;
- в) принцип безперервності;
- г) принцип диференційованості;
- д) принцип координації.

8. Функціонування системи забезпечення економічної безпеки підприємництва має здійснюватися постійно – це принцип ефективного управління економічною безпекою підприємства

- а) принцип законності;
- б) принцип економічної доцільності;
- в) принцип безперервності;
- г) принцип диференційованості;
- д) принцип координації.

9. Вибір заходів з подолання загроз, що виникають, відбувається залежно від характеру загрози і ступеня тяжкості наслідків її реалізації – це принцип ефективного управління економічною безпекою підприємства

- а) принцип законності;
- б) принцип економічної доцільності;
- в) принцип безперервності;
- г) принцип диференційованості;
- д) принцип координації.

10. Для досягнення поставлених завдань необхідно постійне узгодження діяльності різних підрозділів служби безпеки, самого підприємства і поєднання організаційних, економіко-правових та інших

способів захисту– це принцип ефективного управління економічною безпекою підприємства

- а) принцип законності;
- б) принцип економічної доцільності;
- в) принцип безперервності;
- г) принцип диференційованості;
- д) принцип координації.

11. Заходи попереджувального характеру, що дозволяють не допустити виникнення або реалізацію загроз економічній безпеці називаються

- а) реактивні заходи;
- б) стандартні заходи;
- в) обов'язкові заходи;
- г) превентивні заходи.

12. Заходи, які приймаються при реальному виникненні загроз або необхідності мінімізації їх негативних наслідків

- а) реактивні заходи;
- б) стандартні заходи;
- в) обов'язкові заходи;
- г) превентивні заходи.

13. Моніторинг та діагностику економічної безпеки підприємства необхідно проводити

- а) кожного тижня;
- б) один раз на місяць;
- в) один раз на рік;
- г) постійно.

14. Економічну безпеку підприємства необхідно досліджувати

- а) в статичному та динамічному аспекті
- б) в статичному аспекті
- в) в динамічному аспекті

15. Управління економічною безпекою підприємства повинне бути

- а) ключовою складовою стратегічного управління підприємства;
- б) ключовою складовою оперативного управління підприємства;
- в) ключовою складовою фінансового управління підприємства.

16. Структурований комплекс стратегічних, тактичних та оперативних заходів, спрямованих на захищеність підприємства від

зовнішніх та внутрішніх загроз та на формування унікальної здатності протистояти їм в майбутньому:

- а) система економічної безпеки підприємства;
- б) управління економічною безпекою підприємства;
- в) бізнес-процес;
- г) економічна система.

17. Управління економічною безпекою підприємства – це безперервний процес забезпечення на підприємстві, що знаходиться в певному зовнішньому середовищі, стабільності його функціонування, фінансової рівноваги і регулярного отримання прибутку, а також можливості виконання поставлених цілей і завдань, здатності його до подальшого розвитку і вдосконалення на різних стадіях життєвого циклу підприємства і в процесі зміни конкурентних ринкових стратегій:

- а) система економічної безпеки підприємства;
- б) управління економічною безпекою підприємства;
- в) бізнес-процес;
- г) економічна система.

18. Відомості, зв'язані з виробництвом, технологіями, фінансами, процесами управління та іншою діяльністю організацій чи підприємств, розголошення, витік і несанкціонований доступ до яких може завдати шкоди їх інтересам:

- а) комерційна таємниця;
- б) державна таємниця;
- в) бізнес-таємниця;
- г) конкурентна таємниця.

19. Постійний процес збору, нагромадження, структурування, аналізу даних про внутрішнє й зовнішнє середовище компанії та надання вищому менеджменту компанії інформації, що дозволяє йому передбачати зміни в обстановці і приймати своєчасні оптимальні рішення щодо управління ризиками, впровадження змін у компанії, а також відповідні заходи, спрямовані на задоволення майбутніх запитів споживачів та збільшення вартості компанії називається

- а) конкурентна розвідка;
- б) підприємницька розвідка;
- в) системна розвідка;
- г) аналітична записка.

20. Процес перетворення наукового знання в інновацію, який можна представити як послідовний ланцюг подій, у ході яких інновація визріває від ідеї до конкретного продукту

- а) бізнес-процес створення інновацій;
- б) підприємницька розвідка;
- в) системна розвідка;
- г) аналітична записка.

21. Методика оцінювання складових ЕБП не включас:

- а) інтелектуальну складову;
- б) виробничу складову;
- в) кадрову складову;
- г) силову складову.

22. Для інформаційної складової ЕБП можна використовувати такий показник:

- а) коефіцієнт повноти інформації
- б) коефіцієнт точності інформації;
- в) коефіцієнт суперечливої інформації;
- г) усі відповіді правильні.

23. До основних загроз правової складової ЕБП не відносять:

- а) порушення норм патентного права;
- б) порушення юридичних прав підприємства;
- в) недостатня правова захищеність інтересів підприємства; ,
- г) зміни у законодавстві.

24. До основних негативних впливів кадрової складової відносять:

- а) відтік кадрів;
- б) плінність кадрів;
- в) фізичне старіння кадрів;
- г) усі варіанти правильні.

25. Інтелектуальна складова характеризує:

- а) відтік кадрів;
- б) інтелектуальний потенціал підприємства;
- в) розумові здібності персоналу;
- г) освітньо-кваліфікаційний рівень персоналу.

26. Якщо критерій оцінювання рівня ЕБП рівний 1, то:

- а) підприємство схильне до безпеки;
- б) рівень безпеки підприємства низький;
- в) рівень безпеки підприємства максимальний;

г) рівень безпеки підприємства мінімальний.

27. Поняття «тіньове підприємництво» охоплює:

- а) продаж заборонених товарів;
- б) фінансовий лізинг;
- в) протидію контрабанді;
- г) застосування фінансових санкцій;
- д) застосування податкових пільг;
- е) всі відповіді правильні;
- є) немає правильної відповіді.

28. До правоохоронних органів, які уповноважені вести боротьбу з економічною злочинністю, належать:

- а) Державна контрольно-ревізійна служба України;
- б) прокуратура;
- в) Рахункова палата;
- г) Державний департамент фінансового моніторингу;
- д) всі відповіді правильні;
- є) немає правильної відповіді.

29. Недопущення примусового припинення діяльності підприємства є метою:

- а) корпоративного управління;
- б) управління ризиками;
- в) менеджменту;
- г) антикризового управління;
- д) всі відповіді правильні;

30. Відомості, які знаходяться у володінні, користуванні або окремих фізичних чи юридичних осіб і поширюються за їх бажанням відповідно до передбачених ними умов, - це:

- а) інформація із обмеженим доступом;
- б) комерційна таємниця;
- в) таємна інформація;
- г) всі відповіді правильні;
- д) немає правильної відповіді.

31. Відомості про платоспроможність не можуть бути віднесені до:

- а) комерційної таємниці;
- б) банківської таємниці;
- в) конфіденційної інформації;
- г) інтелектуальної власності;

- д) всі відповіді правильні;
- е) немає правильної відповіді.

32. До інформації з обмеженим доступом належить:

- а) банківська та комерційна таємниця;
- б) таємна інформація і комерційна таємниця;
- в) таємна і конфіденційна інформація;
- г) державна і комерційна таємниця;
- д) немає правильної відповіді.

33. Головними групами критеріїв безпосередньо в кадровій безпеці є показники:

- а) чисельного складу персоналу та його динаміки;
- б) кваліфікації й інтелектуального потенціалу;
- в) ефективності використання персоналу й якості мотиваційної системи;
- г) все зазначене.

34. До зловживань з боку персоналу відноситься:

- а) дрібні разові розкрадання;
- б) систематичні розкрадання середнього розміру;
- в) «внутрішнє підприємництво»;
- г) все зазначене.

35. До показників безпеки підприємства у політико-правовій сфері відноситься:

- а) коефіцієнт платіжної дисципліни;
- б) коефіцієнт якості юридичних послуг;
- в) коефіцієнт юридичного менеджменту;
- г) все зазначене.

36. Здійснення ефективного інформаційно-аналітичного забезпечення господарської діяльності підприємства - це:

- а) інтелектуальна складова;
- б) політико-правова складова;
- в) інформаційна складова;
- г) техніко-технологічна складова.

37. Ринкова складова економічної безпеки підприємства - це:

- а) захист фізичної особи від загроз її життю, здоров'ю та матеріальному благополуччю, а також захист майна підприємства від кримінальних посягань;

- б) захист від руйнівного впливу природних, техногенних чинників, наслідків господарської діяльності підприємства;
- в) здійснення ефективного інформаційно-аналітичного забезпечення господарської діяльності підприємства;
- г) захист від неефективно обраної моделі поведінки на ринку, помилок у товарній збутовій політиці, політиці ціноутворення, виготовлення неконкурентоспроможної продукції.

38. Для оцінки рівня правової безпеки визначають:

- а) співвідношення чисельності окремих категорій працівників;
- б) норм до загального розміру відвернених юридичною службою втрат;
- в) відповідність кваліфікації працівників ступеню складності виконуваних ними робіт;
- г) співвідношення власного та залученого капіталу.

39. До показників безпеки підприємства в екологічній сфері належить:

- а) коефіцієнт безпечності продукції;
- б) коефіцієнт раціонального використання відходів;
- в) коефіцієнт забруднення середовища;
- г) все зазначене.

40. Застосування конкретних процедур і виконання конкретних дій для гарантування економічної безпеки суб'єкт підприємництва – це:

- а) тактика забезпечення безпеки;
- б) механізм реалізації безпеки;
- в) головне завдання управління системою економічної безпеки підприємства;
- г) стратегія гарантування безпеки.

МОДУЛЬ 3. СПОСОБИ Й МЕТОДИ МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Практичні заняття:

ТЕМА 8 ОСНОВНІ СПОСОБИ Й МЕТОДИ МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ

Мета: засвоєння фундаментальних понять та головні характеристики основних способів й методів мінімізації ризиків.

Форма проведення: Семінар – наукова конференція: студенти завчасно готують доповіді, у яких висвітлюють результати виконаної ними науково-пошукової роботи, виступають з ними, відповідають на запитання своїх колег.

Послідовність проведення заняття

2. Основні питання Темі 8

1. Характеристика методів мінімізації ризиків.
2. Страхування як один з основних методів мінімізації ризику туристичних підприємств.
3. Прийоми мінімізації ризику готельних підприємств.

2 Практичні завдання до теми 8

Завдання 8.1 Підготувати доповідь та презентацію на тему:

1. Глобальні ризики туристичного бізнесу.
2. Сутність проектних ризиків туристичного бізнесу.
3. Ризики туристичної дестинації.
4. Розподіл ризиків у проектних контрактах туристичного бізнесу.
5. Запобігання ризиків у екстремальному туризмі.
6. Юридичні та фінансові гарантії щодо проектних контрактів туристичного бізнесу.
7. Страхування ризиків у екстремальному туризмі.

Тему кожен студент ВИБИРАЄ ОСОБИСТО. Доповідь та презентації необхідно презентувати особисто.

Доповідь обсягом 5-7 хвилин. Презентація обсягом 5-10 аркушів.

Література: [Базова: 1-6, Допоміжна: 1-5]

Практичні заняття:
ТЕМА 9 . СТРАТЕГІЯ І ТАКТИКА РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ В
ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ

Мета: засвоєння фундаментальних понять та головні характеристики . стратегії і тактики ризик-менеджменту в індустрії туризму.

Форма проведення: Семінар запитань і відповідей - найпростіша форма семінару, побудована на основі евристичної бесіди (студенти дають відповіді на запитання, що мають проблемний характер і вимагають творчого, продуктивного і логічного мислення).

Послідовність проведення заняття

3. Основні питання Тему 9

1. Організація ризик-менеджменту.
2. Стратегія ризик-менеджменту.
3. Особливості ризик-менеджменту в індустрії туризму.

2 Практичні завдання до теми 9

Завдання 9.1 Семінар, що передбачає усні відповіді студентів з наступним їх обговоренням на тему:

1 Об'єкт управління ризиками – це ризикові вкладення капіталу й фінансові взаємовідносини між суб'єктами в процесі реалізації ризику?

2 Суб'єкт управління ризику – це будь-який апарат управління, у тому числі комерційна служба?

3 Чи є диверсифікація встановленням нормативів ризикового вкладення капіталу?

4 Розкрийте зміст основних етапів процесу управління ризиком.

5 Наведіть приклади ситуацій, коли доцільно використовувати зовнішні способи оптимізації ризику.

6 Наведіть приклади ситуацій, коли доцільно використовувати внутрішні способи оптимізації ризику.

7 Поясніть суть лімітування та доцільності його застосування щодо зниження ступеня фінансових ризиків. Наведіть відповідний приклад.

8 У яких випадках доцільно й можливо застосовувати страхування як спосіб зниження ризику?

9 Які, на ваш погляд, параметри діяльності підприємства визначають конкретну програму управління ризиком?

Література: [Базова: 1-6, Допоміжна: 1-5]

Практичні заняття:
ТЕМА 10 УПРАВЛІННЯ ВАЛЮТНИМИ РИЗИКАМИ В ІНДУСТРІЇ
ТУРИЗМУ

Мета: засвоєння фундаментальних понять та головні характеристики основних способів й методів управління валютними ризиками в індустрії туризму.

Форма проведення: Семінар запитань і відповідей - найпростіша форма семінару, побудована на основі евристичної бесіди (студенти дають відповіді на запитання, що мають проблемний характер і вимагають творчого, продуктивного і логічного мислення).

Послідовність проведення заняття

4. Основні питання Тему 10

1. Сутність і характер ризику коливання валюти.
2. Стратегія захисту від валютного ризику.
3. Характеристика методів страхування валютних ризиків.

2 Практичні завдання до теми 10

Завдання 10.1 Семінар, що передбачає усні відповіді студентів з наступним їх обговоренням на тему:

1 Що таке валютний курс? Поясніть основні причини виникнення валютного ризику.

2 Дайте визначення валютного ризику. Поясніть його сутність.

3 Назвіть способи управління валютним ризиком.

4 У чому полягає сутність хеджування?

5 Назвіть різновид ризику за наступним прикладом і дайте його характеристику: німецька компанія має філію в Україні, тобто у неї є активи, вартість яких виражена в євро. Знецінювання гривні стосовно євро призводить до зменшення балансової вартості активів філії, оскільки балансовий звіт материнської компанії буде виражено в євро.

6 Назвіть й охарактеризуйте різновид валютного ризику відповідно до прикладу: імпортеру виписується рахунок-фактура в національній валюті. Через деякий час він виявляє, що ціни змінюються його закордонним постачальником

відповідно до змін обмінного курсу з метою забезпечення стабільності цін у валюті країни-постачальника.

7 Чи вноситься пряме валютне застереження у текст зовнішньоторговельного контракту, де валюта ціни дорівнює сумі валютою платежу?

8 У яких випадках доцільно й можливо застосовувати страхування валютного ризику?

9 Дайте визначення поняттю «валютний кошик». Наведіть приклади використання його для зниження ступеня валютного ризику.

10 Структура «валютного кошика»: сутність, властивості.

11 Норма прибутку валюти, «валютного кошика»: її сутність, обчислення.

12 У чому полягає сутність таких фінансових інструментів, як опціони та ф'ючерси? Їхнє використання для зниження ступеня ризику.

Література: [Базова: 1-6, Допоміжна: 1-5]

Практичні заняття:

ТЕМА 11 БАНКРУТСТВО ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ

Мета: засвоєння фундаментальних понять та головні характеристики банкрутства підприємств туристичної індустрії.

Форма проведення: Семінар запитань і відповідей - найпростіша форма семінару, побудована на основі евристичної бесіди (студенти дають відповіді на запитання, що мають проблемний характер і вимагають творчого, продуктивного і логічного мислення).

Послідовність проведення заняття

5. Основні питання Темі 11

1. Поняття банкрутства та його правове забезпечення.
2. Система заходів запобігання банкрутству.
3. Антикризове управління діяльністю підприємств туристичної індустрії.

2 Практичні завдання до теми 11

Завдання 11.1 Семінар, що передбачає усні відповіді студентів з наступним їх обговоренням на тему:

- 1 Що є зовнішньою ознакою банкрутства?
- 2 Які існують зовнішні резерви для фінансового оздоровлення підприємства туристичної індустрії?
- 3 Наведіть та охарактеризуйте внутрішні резерви для фінансового оздоровлення підприємства туристичної індустрії.
- 4 Що передбачає попередження банкрутства?
- 5 На що спирається діагностика банкрутства?
- 6 Які методи найчастіше використовуються для оцінки ймовірності банкрутства?

Література: [Базова: 1-6, Допоміжна: 1-5]

Практичні заняття:
ТЕМА 12 ІНВЕСТИЦІЙНІ РИЗИКИ В ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ

Мета: засвоєння фундаментальних понять та головні характеристики інвестиційних ризиків в індустрії туризму.

Форма проведення: Семінар запитань і відповідей - найпростіша форма семінару, побудована на основі евристичної бесіди (студенти дають відповіді на запитання, що мають проблемний характер і вимагають творчого, продуктивного і логічного мислення).

Послідовність проведення заняття

6. Основні питання Тему 12

1. Інвестиційна привабливість підприємств індустрії туризму.
2. Сутність та особливості інвестиційних ризиків.
3. Метод дисконтування як спосіб оцінки ступеня інвестиційного ризику.
4. Регулювання ризику в довгостроковому інвестуванні.

2 Практичні завдання до теми 12

Завдання 12.1 Семінар, що передбачає усні відповіді студентів з наступним їх обговоренням на тему:

- 1 Назвіть рейтингові методи вибору альтернатив фінансових рішень.
- 2 Дайте визначення ризику інвестицій в умовах невизначеності.
- 3 Охарактеризуйте диверсифікованість портфеля цінних паперів в умовах ризику.
- 4 У чому полягає кількісна оцінка ризикованості проектів?
- 5 У чому полягає моделювання економічного ризику?

Література: [Базова: 1-6, Допоміжна: 1-5]

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО МОДУЛЮ 3 СПОСОБИ Й МЕТОДИ МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА

1. Всесвітній економічний форум у 2019 році визначив дев'ять основних глобальних ризиків: бульбашки активів у великій економіці; дефляцію у великій економіці; неспроможність діяльності основного фінансового механізму чи установи; збій/дефіцит критичної інфраструктури; фіскальні кризи в ключових економіках; високий рівень структурного безробіття або неповної зайнятості; незаконна торгівля; стрибок цін на енергоносії; некерована інфляція. Це:

- а) глобальні економічні ризики.
- б) глобальні екологічні ризики;
- в) глобальні геополітичні ризики;
- г) глобальні суспільні ризики

2. Всесвітній економічний форум у 2019 році визначив п'ять основних глобальних ризиків, зокрема: екстремальні погодні явища; неспроможність пом'якшення та адаптації до зміни клімату; втрата біорізноманіття та колапс екосистеми; великі стихійні лиха; техногенні екологічні збитки та катастрофи. Це:

- а) глобальні екологічні ризики.
- б) глобальні економічні ризики;
- в) глобальні геополітичні ризики;
- г) глобальні суспільні ризики

3. Всесвітній економічний форум у 2019 році визначив п'ять основних глобальних ризиків, зокрема: криза державного управління, криза регіонального чи глобального управління, масштабні терористичні атаки, розпад держави, збройний конфлікт. Це:

- а) глобальні геополітичні ризики.
- б) глобальні економічні ризики;
- в) глобальні екологічні ризики;
- г) глобальні суспільні ризики

4. Всесвітній економічний форум у 2019 році визначив шість основних глобальних ризиків, зокрема: порушення міського планування, продовольча криза, широкомасштабна вимушена міграція, глибока соціальна нестабільність, швидке та масове поширення інфекційних захворювань, водні кризи. Це:

- а) глобальні суспільні ризики.
- б) глобальні економічні ризики;
- в) глобальні геополітичні ризики;

г) глобальні екологічні ризики

5. Всесвітній економічний форум у 2019 році визначив три основних глобальних ризики, зокрема: несприятливі наслідки технологічного прогресу, збій критичної інформаційної інфраструктури та мереж (поломка критичної інформаційної інфраструктури), великомасштабні кібератаки та масові випадки шахрайства/крадіжки даних. Це:

- а) глобальні технологічні ризики.
- б) глобальні економічні ризики;
- в) глобальні геополітичні ризики;
- г) глобальні екологічні ризики

6. Сукупність заходів і методів аналізу й послаблення впливу чинників ризику, поєднаних у систему виявлення, оцінки, планування, моніторингу й проведення коригуючих заходів це:

- а) управління ризиком.
- б) управління компанією;
- в) управління проектом;
- г) управління бізнесом

7. Ризики, що пов'язані з підготовкою і реалізацією проекту розділяються на:

- а) систематичний і несистематичний.
- б) короткостроковий та довгостроковий.
- в) допустимий, критичний та катастрофічний.
- г) недиверсифікований та диверсифікований

8. За тривалістю дії ризики можуть бути:

- а) короткостроковий та довгостроковий.
- б) систематичний і несистематичний.
- в) допустимий, критичний та катастрофічний.
- г) недиверсифікований та диверсифікований

9. За мірою впливу на фінансовий стан фірми розрізняють ризики:

- а) допустимий, критичний та катастрофічний.
- б) систематичний і несистематичний.
- в) короткостроковий та довгостроковий.
- г) недиверсифікований та диверсифікований

10. За можливістю усунення ризику поділяють на:

- а) недиверсифікований та диверсифікований.
- б) систематичний і несистематичний.

- в) короткостроковий та довгостроковий.
- г) допустимий, критичний та катастрофічний.

11. За мірою впливу на зміну реальних активів фірми ризики поділяють на:

- а) динамічні та статичні.
- б) систематичний і несистематичний.
- в) короткостроковий та довгостроковий.
- г) допустимий, критичний та катастрофічний.

12. Ризик, який належить до зовнішніх щодо проекту чинників, наприклад, стан економіки в цілому, і перебуває поза загальним контролем над виконанням проекту це ризик:

- а) систематичний.
- б) несистематичний.
- в) довгостроковий.
- г) допустимий

13. Ризик, що безпосередньо стосується проекту це ризик:

- а) несистематичний.
- б) систематичний.
- в) довгостроковий.
- г) допустимий

14. Ризик, що є пов'язаними з фінансовими інвестиціями, які впливають на ліквідні позиції фірми, це ризик:

- а) короткостроковий.
- б) систематичний.
- в) довгостроковий.
- г) допустимий

15. Ризик, який виникає під час вибору напрямку інвестування, це ризик:

- а) довгостроковий.
- б) систематичний.
- в) короткостроковий.
- г) допустимий

16. Ризик, який пов'язаний із загрозою певної втрати прибутку, це ризик:

- а) допустимий.
- б) систематичний.

- в) короткостроковий.
- г) катастрофічний

17. Ризик, що пов'язаний із можливою втратою очікуваного виторгу, це ризик:

- а) критичний.
- б) систематичний.
- в) короткостроковий.
- г) катастрофічний

18. Ризик, що виникає у разі втрати усього капіталу фірми і супроводжуються банкрутством, це ризик:

- а) катастрофічний.
- б) систематичний.
- в) короткостроковий.
- г) допустимий

19. Ризик, що не підлягає усуненню, це ризик:

- а) недиверсифікований.
- б) систематичний.
- в) короткостроковий.
- г) катастрофічний

20. Ризик, для якого існують можливі шляхи подолання, це ризик:

- а) диверсифікований.
- б) систематичний.
- в) довгостроковий.
- г) допустимий

21. Ризик, що непередбачений зміною вартості основного капіталу, яка відбуваються внаслідок прийняття відповідних управлінських рішень, ринкових або політичних обставин, які можуть призвести як до втрат, так і до збільшення прибутків, це ризик:

- а) динамічний.
- б) систематичний.
- в) довгостроковий.
- г) допустимий

22. Ризик, що призводить до втрати реальних активів унаслідок завдання збитків власності через некомпетентність керівництва, це ризик:

- а) статичний.
- б) систематичний.

- в) довгостроковий.
- г) допустимий

23. Такі види ризиків як: помилковість у розробці концепції проекту, неправильне визначення розташування проекту, ставлення до проекту місцевої влади, прийняття рішення про доцільність інвестування характерні для фази проекту:

- а) передінвестиційної.
- б) інвестиційної.
- в) експлуатаційної.
- г) заключної

24. Такі види ризиків, як: платоспроможність замовника, непередбачені витрати на будівельні роботи, перевищення термінів будівництва, вартості обладнання, несвоєчасність постачання обладнання, невиконання контрактних зобов'язань підрядчиками, несвоєчасна підготовка персоналу характерні для фази проекту:

- а) інвестиційної.
- б) передінвестиційної.
- в) експлуатаційної.
- г) заключної

25. Такі види ризиків, як: поява альтернативного продукту (послуги), неплатоспроможність споживачів, неправильно визначені обсяг і сегмент ринку, на якому реалізується продукт проекту, зміна цін на сировину і матеріали, перевезення; заробітної плати, зміна вартості капіталу і рівня інфляції, загроза екологічній безпеці, зміна ставлення населення до реалізації проекту характерні для фази проекту:

- а) експлуатаційної.
- б) інвестиційної.
- в) передінвестиційної.
- г) заключної

26. Такі дії як: зниження ціни на продукцію проекту, підсилення реклами, розвиток дистриб'юторської мережі, стимулювання попиту, підвищення якості продукції призводять до зменшення ризику:

- а) скорочення фізичного обсягу продажів.
- б) зниження ціни на продукцію.
- в) збільшення прямих виробничих витрат.
- г) збільшення загальних(постійних) витрат

27. Такі дії як: активне проведення цінової та нецінової політики, розробка заходів до зниження витрат на виробництво призводять до зменшення ризику:

- а) зниження ціни на продукцію.
- б) скорочення фізичного обсягу продажів.
- в) збільшення прямих виробничих витрат.
- г) збільшення загальних(постійних) витрат

28. Такі дії як: скорочення витрат на маркетинг, скорочення витрат на заробітну плату, скорочення витрат на споживання енергоресурсів, скорочення витрат на транспортні послуги, скорочення витрат на оренду приміщення призводять до зменшення ризику:

- а) збільшення загальних(постійних) витрат.
- б) скорочення фізичного обсягу продажів.
- в) зниження ціни на продукцію.
- г) збільшення прямих виробничих витрат.

29. Такі дії як: розвиток дистриб'юторської мережі, рекламна кампанія, стимулювання попиту пільговими умовами збуту, модернізація дизайну та упаковки, поліпшення споживчих властивостей продукту порівняно з продукцією конкурентів, зниження ціни призводять до зменшення ризику:

- а) тривалість збуту продукції на ринку.
- б) скорочення фізичного обсягу продажів.
- в) зниження ціни на продукцію.
- г) збільшення прямих виробничих витрат.

30. Такі дії як: зміни в системі та в підходах до планування призводять до зменшення ризику:

- а) коливання попиту.
- б) скорочення фізичного обсягу продажів.
- в) зниження ціни на продукцію.
- г) збільшення прямих виробничих витрат.

31. Такі дії як: створення запасних варіантів проведення туристичної діяльності призводять до зменшення ризику:

- а) нестабільність відносин з контрагентами.
- б) скорочення фізичного обсягу продажів.
- в) зниження ціни на продукцію.
- г) збільшення прямих виробничих витрат.

32. Яка з наступних є метою ризик-менеджменту у проєктному управлінні?

- а) мінімізація ризиків, пов'язаних з проєктом;
- б) повністю усунення ризиків, пов'язаних з проєктом;
- в) підтримка ризиків, пов'язаних з проєктом, на прийнятному рівні;
- г) збільшення ризиків, пов'язаних з проєктом.

33. Які методи оцінки ризиків застосовуються у проєктному управлінні?

- а) метод експертних оцінок;
- б) метод статистичної оцінки;
- в) метод сценарного аналізу;
- г) всі відповіді правильні.

34. Які інструменти управління ризиками застосовуються у проєктному управлінні?

- а) матриця ризиків;
- б) карта ризиків;
- в) реєстр ризиків;
- г) всі відповіді правильні.

35. Які концепції управління ризиками застосовуються у проєктному управлінні?

- а) прийняття ризиків;
- б) зменшення ризиків;
- в) уникнення ризиків;
- г) всі відповіді правильні.

36. Які переваги має ризик-менеджмент у проєктному управлінні?

- а) підвищення ефективності проєкту;
- б) зниження ризиків, пов'язаних з проєктом;
- в) підвищення конкурентоспроможності проєкту;
- г) всі відповіді правильні.

37. Які міжнародні стандарти в галузі ризик-менеджменту застосовуються у проєктному управлінні?

- а) ISO 31000:2018;
- б) COSO ERM;
- в) IRMF;
- г) всі відповіді правильні.

38. Адміністративний рівень організації системи безпеки підприємства – це:

- а) заходи забезпечення безпеки господарюючого суб'єкта специфічними засобами і методами;
- б) управлінські рішення, необхідні для забезпечення безперервного функціонування об'єкта;
- в) використання сучасних технологій у сфері забезпечення всіх видів безпеки;
- г) система фізичної безпеки, зокрема охорона фінансових, інтелектуальних, матеріально-технічних цінностей підприємства

39. Оберіть визначення, яке найбільш повною мірою відображає визначення суті поняття ризик:

- а) можливість одержання фінансових втрат через низькі показники ефективності підприємницької діяльності;
- б) втрата майна та грошових коштів підприємства внаслідок настання форс-мажорних обставин;
- в) відхилення результатів підприємницької діяльності від планових показників через умови ринкової конкуренції, державного регулювання та інші фактори внутрішнього та зовнішнього середовища;
- г) відхилення показників підприємницької діяльності від запланованих через не врахування вимог державного регулювання та факторів внутрішнього і зовнішнього по відношенню до підприємства характеру.

40. Можливість виникнення несприятливої події, яка призводить до фінансових та інших втрат, називають:

- а) невизначеністю;
- б) форс-мажором;
- в) дисконтуванням
- г) ризиком.

IV. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

- 1 Дайте визначення ризику. Поясніть його сутність.
- 2 Поясніть основні причини виникнення ризику.
- 3 Назвіть основні види джерел ризику в певному виді економічної діяльності.
- 4 Поясніть сутність таких понять: джерело, об'єкт, суб'єкт економічного ризику.
- 5 Поясніть, який існує взаємозв'язок між ризиком і прибутком з позиції фінансового менеджменту.
- 6 Розкрийте суть такого поняття, як невизначеність.
- 7 Розкрийте зв'язок «невизначеність – ризик».
- 8 Охарактеризуйте умови та фактори виникнення ризику.
- 9 Що вміщує в себе якісний аналіз ризиків?
- 10 Що являє собою кількісний аналіз ризиків?
- 11 Що розуміють під об'єктивним і суб'єктивним методами визначення ймовірності настання певної події?
- 12 Як обчислюється математичне сподівання випадкової величини?
- 13 Що вважається абсолютною і відносною мірою ризику при застосуванні статистичного методу оцінки ризиків?
- 14 Як визначається коефіцієнт ризику?
- 15 Яке значення має коефіцієнт ризику в різних областях ризику?
- 16 На чому засновані експертні методи оцінки економічних ризиків?
- 17 Як визначається компетентність експертної групи?
- 18 Які варіанти застосування експертних методів оцінки ризиків існують у практичній діяльності?
- 19 Що таке фінансовий стан підприємства? Які існують індикатори фінансового стану?

- 20 Що означає ліквідність активів? Як можна розподілити активи підприємства за ступенем ліквідності?
- 21 У діяльності яких установ і яким чином застосовують аналітичний метод оцінки ризиків?
- 22 Що таке коефіцієнт чутливості?
- 23 Що таке аналіз точки беззбитковості? Як його можна використовувати в оцінці економічних ризиків діяльності підприємства?
- 24 Що розуміють під терміном «норма дисконту»?
- 25 Що означають терміни майбутня вартість (теперішня вартість) та як вони визначаються з урахуванням ризику?
- 26 Як впливають ризик та інфляція на величину норми відсотка?
- 27 Головна відмінність номінальної та реальної норми відсотка?
- 28 Що означає чистий приведений дохід (NPV)?
- 29 Для чого розраховується внутрішня норма прибутковості (IRR)?
- 30 Що означає якщо індекс прибутковості (PI) менше одиниці?
- 31 Розкрийте зміст основних етапів процесу управління ризиком.
- 32 Наведіть приклади ситуацій, коли доцільно використовувати зовнішні способи оптимізації ризику.
- 33 Поясніть суть лімітування та доцільність його застосування щодо зниження ступеня фінансових ризиків. Наведіть відповідний приклад.
- 34 У яких випадках доцільно й можливо застосовувати страхування як спосіб зниження ризику?
- 35 Розкрийте зміст основних етапів процесу управління ризиком.
- 36 Наведіть приклади ситуацій, коли доцільно використовувати зовнішні способи оптимізації ризику.
- 37 Поясніть суть лімітування та доцільність його застосування щодо зниження ступеня фінансових ризиків. Наведіть відповідний приклад.

38 У яких випадках доцільно й можливо застосовувати страхування як спосіб зниження ризику?

39 У чому полягає суть таких фінансових інструментів, як опціони та ф'ючерси? Їх використання для зниження ступеня ризику.

40 Які, на ваш погляд, параметри діяльності підприємства визначають конкретну програму управління ризиком?

41 Дайте визначення терміну «безпека».

42 Визначить роль і значення економічної безпеки підприємства за сучасних кризових умовах економіки України.

43 Розкрийте основні етапи еволюції поняття «економічна безпека».

44 Розкрийте основні етапи еволюції поняття «економічна безпека» в нашій країні.

45 Що таке «глобальна економічна безпека»?

46 Що ви розумієте під терміном «міжнародна економічна безпека»?

47 Виділіть основні фактори впливу на рівень безпеки регіону.

48 Дайте визначення наукової категорії «економічна безпека країни».

49 Основні принципи побудови системи економічної безпеки підприємства.

50 Розкрийте основні завдання системи економічної безпеки підприємства.

51 Наведіть основні елементи системи економічної безпеки підприємства.

52 Дайте характеристику системі економічної безпеки підприємства.

53 Основні етапи моніторингу рівня економічної безпеки підприємства.

54 Головні функції служби економічної безпеки підприємства.

55 Розкрийте основні елементи організаційної структури щодо забезпечення економічної безпеки підприємства.

56 Інтеграція підходів та методів до оцінки економічної безпеки підприємства.

57 Особливості використання факторного та кластерного аналізу при оцінюванні економічної безпеки підприємства.

58 Основні відмінності використання статичних та динамічних економіко-математичних моделей для оцінювання економічної безпеки підприємства.

59 Стратегічне та інноваційне забезпечення системи управління економічною безпекою підприємства.

60 Назвіть основні етапи методичного підходу до визначення рівня економічної безпеки України.

61 Необхідно розкрити сутність основних підсистем фінансової безпеки.

62 Якими способами здійснюється нормалізація ознак при оцінюванні економічної безпеки країни?

63 Як розраховуються валові коефіцієнти за сферами економіки?

64 Яку складову крім економічної виділяють при оцінюванні економічної безпеки регіону або галузі?

65 Назвіть основні підходи до визначення економічної безпеки підприємства.

66 Як оцінити рівень економічної безпеки підприємства з урахуванням брутто-інвестицій?

67 Як визначити інтерфейсну складову економічної безпеки підприємства?

68 Який рівень інтелектуальної безпеки забезпечує високий рівень економічної безпеки підприємства і чому?

69 У чому полягає особливість застосування методик для оцінювання рівня економічної безпеки підприємства?

- 70 Назвіть основні фактори загроз економічній безпеці в системі корпоративного управління підприємства.
- 71 Що таке конфліктна поведінка?
- 72 Що ви розумієте під поняттям «корпоративний конфлікт»?
- 73 Як розраховується індекс інформаційної прозорості?
- 74 Назвіть основні складові індексу дієвості наглядової ради.
- 75 Стратегія управління ризиками – це напрямки й засоби управління ризиком?
- 76 Прийоми зниження ризику – це запобігання, утримання та передача ризику?
- 77 Чи диверсифікація є визначенням межі ризикового вкладення капіталу?
- 78 Чи є найпоширенішим методом зниження ступеня фінансового ризику є придбання додаткової інформації про вибір і можливі результати?
- 79 Чи є страхування ризику найрозповсюдженішим способом зниження ступеня ризику?
- 80 Ризик можна знизити, якщо розподілити капітал між різними об'єктами вкладення (диверсифікованість)?
- 81 Чи сприяє екаунтинг зниженню фінансового ризику?
- 82 Об'єкт управління ризиками – це ризикові вкладення капіталу й фінансові взаємовідносини між суб'єктами в процесі реалізації ризику?
- 83 Суб'єкт управління ризику – це будь-який апарат управління, у тому числі комерційна служба?
- 84 Чи є диверсифікація встановленням нормативів ризикового вкладення капіталу?
- 85 Розкрийте зміст основних етапів процесу управління ризиком.
- 86 Наведіть приклади ситуацій, коли доцільно використовувати зовнішні способи оптимізації ризику.

87 Наведіть приклади ситуацій, коли доцільно використовувати внутрішні способи оптимізації ризику.

88 Поясніть суть лімітування та доцільності його застосування щодо зниження ступеня фінансових ризиків. Наведіть відповідний приклад.

89 У яких випадках доцільно й можливо застосовувати страхування як спосіб зниження ризику?

90 Які, на ваш погляд, параметри діяльності підприємства визначають конкретну програму управління ризиком?

91 Що таке валютний курс? Поясніть основні причини виникнення валютного ризику.

92 Дайте визначення валютного ризику. Поясніть його сутність.

93 Назвіть способи управління валютним ризиком.

94 У чому полягає сутність хеджування?

95 Назвіть різновид ризику за наступним прикладом і дайте його характеристику: німецька компанія має філію в Україні, тобто у неї є активи, вартість яких виражена в євро. Знецінювання гривні стосовно євро призводить до зменшення балансової вартості активів філії, оскільки балансовий звіт материнської компанії буде виражено в євро.

96 Назвіть й охарактеризуйте різновид валютного ризику відповідно до прикладу: імпортеру виписується рахунок-фактура в національній валюті. Через деякий час він виявляє, що ціни змінюються його закордонним постачальником відповідно до змін обмінного курсу з метою забезпечення стабільності цін у валюті країни-постачальника.

97 Чи вноситься пряме валютне застереження у текст зовнішньоторговельного контракту, де валюта ціни дорівнює сумі валютою платежу?

98 У яких випадках доцільно й можливо застосовувати страхування валютного ризику?

- 99 Дайте визначення поняттю «валютний кошик». Наведіть приклади використання його для зниження ступеня валютного ризику.
- 100 Структура «валютного кошика»: сутність, властивості.
- 101 Норма прибутку валюти, «валютного кошика»: її сутність, обчислення.
- 102 У чому полягає сутність таких фінансових інструментів, як опціони та ф'ючерси? Їхнє використання для зниження ступеня ризику.
- 103 Що є зовнішньою ознакою банкрутства?
- 104 Які існують зовнішні резерви для фінансового оздоровлення підприємства туристичної індустрії?
- 105 Наведіть та охарактеризуйте внутрішні резерви для фінансового оздоровлення підприємства туристичної індустрії.
- 106 Що передбачає попередження банкрутства?
- 107 На що спирається діагностика банкрутства?
- 108 Які методи найчастіше використовуються для оцінки ймовірності банкрутства?
- 109 Назвіть рейтингові методи вибору альтернатив фінансових рішень.
- 110 Дайте визначення ризику інвестицій в умовах невизначеності.
- 111 Охарактеризуйте диверсифікованість портфеля цінних паперів в умовах ризику.
- 112 У чому полягає кількісна оцінка ризикованості проектів?
- 113 У чому полягає моделювання економічного ризику?

IV. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Поняття ризику.
2. Причини виникнення ризику.
3. Основні джерела та риси економічного ризику.
4. Невизначеність та ризик.
5. Основні категорії та функції економічного ризику.
6. Класифікація ризиків: статичні та динамічні ризики, комерційний ризик, виробничий ризик, фінансовий ризик, інноваційний ризик, підприємницький ризик, господарський ризик, бізнес-ризик, ринковий ризик.
7. Особливості економічного ризику в сучасних умовах господарювання туристичного підприємства.
8. Аналіз ризику.
9. Загальні методи оцінки ризику.
10. Використання ймовірності для оцінки ризику.
11. Ризик в абсолютному вираженні.
12. Ризик у відносному вираженні.
13. Спеціальні методи оцінки ризику.
14. Методи експертних оцінок.
15. Показники ризику при аналізі фінансової діяльності підприємства.
16. Оціночні критерії індексу BERI.
17. Техніка нарощування та дисконтування
18. Реальна та номінальна ставка відсотка.
19. Чистий приведений дохід ЧПД (NPV).
20. Внутрішня норма прибутковості ВНП (IRR).
21. Індекс прибутковості ІП (PI).
22. Період окупності ПО (PP).
23. Принципи управління ризиком.
24. Загальна схема процесу управління ризиком.
25. Методи ухилення від ризику;
26. Методи локалізації ризику;
27. Методи дисипації ризику;
28. Методи компенсації ризику.
29. Заходи зниження ступеня ризику.
30. Відхилення ризику.
31. Запобігання ризикам.
32. Мінімізація збитків.
33. Передача контролю за ризиком.
34. Сутність і зміст управління ризиком.
35. Поняття та побудова «Карти ризиків».
32. Визначення терміну «безпека».

33. Роль і значення економічної безпеки підприємства.
34. Розкрийте основні етапи еволюції поняття «економічна безпека».
35. «Глобальна економічна безпека».
36. «Міжнародна економічна безпека».
37. Основні фактори впливу на рівень безпеки регіону.
38. «Економічна безпека країни».
39. «Економічна безпека підприємства».
40. Основні концептуальні положення управління економічною безпекою підприємства.
41. Принципи побудови системи економічної безпеки підприємства.
42. Основні завдання системи економічної безпеки підприємства.
43. Основні елементи системи економічної безпеки підприємства.
44. Характеристика системи економічної безпеки підприємства.
45. Основні етапи моніторингу рівня економічної безпеки підприємства.
46. Головні функції служби економічної безпеки підприємства.
47. Розкрийте основні елементи організаційної структури щодо забезпечення економічної безпеки підприємства.
48. Інтеграція підходів та методів до оцінки економічної безпеки підприємства.
49. Особливості використання факторного та кластерного аналізу при оцінюванні економічної безпеки підприємства.
50. Основні відмінності використання статичних та динамічних економіко-математичних моделей для оцінювання економічної безпеки підприємства.
51. Стратегічне та інноваційне забезпечення системи управління економічною безпекою підприємства.
52. Етапи методичного підходу до визначення рівня економічної безпеки України.
53. Сутність основних підсистем фінансової безпеки.
54. Способи нормалізації ознак при оцінюванні економічної безпеки країни.
55. Валові коефіцієнти за сферами економіки.
56. Складові при оцінюванні економічної безпеки регіону або галузі.
57. Основні підходи до визначення економічної безпеки підприємства.
58. Рівень економічної безпеки підприємства з урахуванням бруто-інвестицій.
59. Інтерфейсна складова економічної безпеки підприємства.
60. Рівень інтелектуальної безпеки та рівень економічної безпеки підприємства.

V. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ

«Відмінно» (A) – 90-100 балів. Студент має глибокі знання з тем практичних занять. Відповіді змістовні, ґрунтовні та відповідають вимогам. При підготовці до заняття студент використовував творчий підхід, не обмежуючись тільки матеріалами підручника або лекції. Під час практичного заняття студент активно приймає участь в дискусіях та доповнює відповіді інших. Протягом відповіді активно використовує приклади для кращого розуміння матеріалу. Під час заняття вдало поєднує теоретичні знання та практичні вміння з даної дисципліни. Приймає активну участь у розв'язанні ситуаційних завдань/задач/кейсів тощо.

«Добре» (B) – 82-89 балів. Студент має міцні ґрунтовні знання. Відповіді/доповіді змістовні та відповідають вимогам. При підготовці до заняття студент не обмежується тільки матеріалами лекції. Під час практичного заняття студент приймає участь при обговоренні поставленого питання. Протягом відповіді може використати приклади для кращого розуміння матеріалу. Проте існують незначні помилки при застосуванні отриманих знання в практичній діяльності.

«Добре» (C) – 75-81 бал. Студент знає програмний матеріал повністю. Відповіді вірні/доповідь відповідає вимогам. Студент своєчасно готується до заняття. Під час заняття студент відповідає на поставлені запитання. Проте існують проблеми з застосуванням прикладів з практичної діяльності. Існують певні помилки в трактуванні поставленого питання, не вміє самостійно та творчо мислити, не може вийти за межі теми.

«Задовільно» (D) – 64-74 бал. Студент знає тему заняття, має уявлення про навчальний матеріал, але його знання мають загальний характер. Вміє відповідати на окремі поставлені запитання. При обговоренні інших питань

практичного заняття не приймає активної участі і не може привести приклади застосування матеріалу на практиці.

«Задовільно» (E) – 60-63 балів. Студент знає основну тему заняття, має уявлення про поставлене питання, але його знання мають загальний характер. Відповіді базуються лише тільки на лекційному курсі. Має певні прогалини в інших темах, на яких базується матеріал практичного заняття.

«Незадовільно» (FX) – 35-59 балів. Студент має фрагментарні знання, не володіє програмним матеріалом. Відповіді на всі поставлені запитання не повні або взагалі відсутні. При відповіді часто зупиняється і не може додатково відповідати на запитання.

«Незадовільно» (F) – 1-34 бали. Студент повністю не знає програмного матеріалу, не працює в аудиторії, не готовий відповідати на будь-яке запитання з теми практичного заняття.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

- 1 Мамотенко Д. Ю. Ризики та економічна безпека туристичних підприємств : Навчальний посібник. / Д. Ю. Мамотенко, А. П. Безхлібна, С. В. Гресь-Євреїнова – Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2022. – 244 с.:іл.
- 2 Вітлінський В. В., Верченко П. І. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. Київ : КНЕУ, 2000. 292 с.
- 3 Внукова Н.М., Смоляк В.А. Економічна оцінка ризику діяльності підприємств: проблеми теорії та практики / Харківський національний економічний ун-т. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2006. 181 с.
- 4 Кавун С.В. Економічна та інформаційна безпека підприємств у системі консолідації інформації : Навчальний посібник / С.В. Кавун, А.А. Пилипенко, Д.О. Репко. Харків : Вид. ХНЕУ, 2013. 264 с.
- 5 Лук'янова В.В., Головач Т.В. Економічний ризик: Навч. посіб. Київ : Академвидав, 2007. 464 с.
- 6 Зубок М. І. Інформаційна безпека в підприємницькій діяльності: підручник / М. І. Зубок. – Київ : ГНОЗІС, 2015. 216 с.5

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

- 1 Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: монографія / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко. Київ : Лібра, 2013. – 280 с.
- 2 Маркетинг і менеджмент інноваційного розвитку : монографія / за заг. ред. д.е.н., проф. С.М. Ілляшенка. Суми : Університетська книга, 2015. 728 с.
- 3 Тягунова Н. М. Основи організації туристичного бізнесу. Кредитно-модульний курс : навч. посіб. / Н. М. Тягунова. Київ : ЦУЛ, 2014. 130 с.
- 4 Франчук В. І. Теоретико-методологічні засади економічної безпеки акціонерних товариств / В. І. Франчук. Львів : ЛьвДУВС, 2015. 400 с.
- 5 Аналіз даних у дослідженнях соціально-економічних систем: Монографія / В. С. Пономаренко, Л. М. Малярець. 2009. 432 с.

ЗМІСТ

I. Загальні організаційно-методичні рекомендації до вивчення дисципліни.....	3
II. Перелік тем та зміст дисципліни «Ризик-менеджмент у міжнародному туристичному бізнесі».....	4
III. Зміст практичних занять з дисципліни «Ризик-менеджмент у міжнародному туристичному бізнесі».....	7
МОДУЛЬ 1 РИЗИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	7
<i>Практичні заняття:</i> Тема 1 Ризик у господарській діяльності туристичних підприємств	7
<i>Практичні заняття:</i> ТЕМА 2 Оцінка та аналіз ризику	10
<i>Практичні заняття:</i> ТЕМА 3 Вартість, час та ризик.....	15
<i>Практичні заняття:</i> ТЕМА 4 Управління ризиком.....	20
Тестові завдання до модулю 1 Ризику в діяльності туристичних підприємств.....	21
МОДУЛЬ 2 ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ НА ТУРИСТИЧНОМУ РИНКУ.....	29
<i>Практичні заняття:</i> ТЕМА 5 Теоретичні основи економічної безпеки підприємства.....	29
<i>Практичні заняття:</i> ТЕМА 6 Система управління економічною безпекою підприємства	30
<i>Практичні заняття:</i> ТЕМА 7 Оцінювання економічної безпеки туристичного підприємства	31
Тестові завдання до модулю 2 Економічна безпека підприємств на туристичному ринку.....	32
МОДУЛЬ 3 СПОСОБИ Й МЕТОДИ МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА	40

<i>Практичні заняття: ТЕМА 8</i> Основні способи й методи мінімізації ризиків	40
<i>Практичні заняття: ТЕМА 9</i> Стратегія і тактика ризик-менеджменту в індустрії туризму	41
<i>Практичні заняття: ТЕМА 10</i> Управління валютними ризиками в індустрії туризму	42
<i>Практичні заняття: ТЕМА 11</i> Банкрутство підприємств туристичної індустрії.....	44
<i>Практичні заняття: ТЕМА 12</i> Інвестиційні ризики в індустрії туризму ...	45
Тестові завдання до модулю 3 Способи й методи мінімізації ризиків туристичного підприємства.....	46
IV. Перелік питань для самостійного опрацювання.....	54
V. Перелік питань до підсумкового контролю.....	61
VI. Критерії оцінювання знань на практичних заняттях.....	63
Рекомендована література.....	65

Навчальне видання

Методичні вказівки

до практичних занять з дисципліни «Ризик-менеджмент у міжнародному туристичному бізнесі» для студентів першого (бакалаврського) рівня освіти, денної, заочної та дистанційної форм навчання спеціальностей: «Готельно-ресторанна справа та кейтеринг», «Подорожі, туризм і рекреація»

Укладач СТРИГУЛЬ Лариса Станіславівна

Відповідальний за випуск проф. Якименко-Терещенко Н.В.

Роботу рекомендувала до друку Райко Д.В.

В авторській редакції

План 2026 р., поз. 9

Підп. до друку 2026р. Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 2,8.

Видавничий центр НТУ «ХП».

Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 5478 від 21.08.2017 р.

61002, Харків, вул. Кирпичова, 2

Електронне видання